

**TARIX FANLARINI O'QITISH JARAYONIDA
IJODIY VA KREATIV O'QUV TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI**

Sattarov Kamoliddin Fazliddin o'g'li,
University of Business and Science, Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchi.
E: mail. sattarovkamoliddin@gmail.com

Rezyume: O'quv topshiriqlari ta'lim jarayonining muhim va ahamiyatli tarkibiy qismlaridan biri sanaladi. Ular o'zlashtirilgan o'quv axborotlarini takrorlash, o'zlashtirilgan bilimlarni mustahkamlash, ta'lim oluvchilarning o'quv-bilish faolligini nazorat qilish, muayyan qobiliyatga egaliklarini tashxislash va baholashga yordam beradi. Zamonaviy ta'limda o'quv axborotiga ega bo'lishni ta'minlovchi, o'quv faoliyatini rag'batlantiruvchi hamda o'quv materialini o'zlashtirganlik darajasini baholovchi topshiriqlar bilan birga ijodiy va kreativ o'quv topshiriqlardan foydalanish talab qilinadi. Zero, bu turdagi topshiriqlar talabalarni erkin, tanqidiy, ijodiy va kreativ fikrlashga o'rgatish bilan birga ularda o'quv axborotlarini mustaqil o'zlashtirish kompetensiyalarini o'zlashtirishga imkon beradi. Maqolada ijodiy va kreativ topshiriqlarning tarix fanlarini o'qitishdagi didaktik ahamiyati to'g'risida so'z yuritiladi.

Tayanch tushunchalar: o'qitish, o'qitish jarayoni, o'quv topshiriqlari, o'quv topshiriqlarining xususiyatlari, ijodiy topshiriqlar (ijodiy o'quv topshiriqlari), kreativ topshiriqlar (kreativ o'quv topshiriqlari), ijodiy va kreativ o'quv topshiriqlarining didaktik imkoniyatlari.

**В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ НАУК
ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ И ТВОРЧЕСКИХ ЗАДАЧ**

Саттаров Камолитдин Фазлитдин ўгли,
Университет бизнеса и науки, Преподаватель кафедры социальных наук.
Электронная почта. sattarovkamoliddin@gmail.com

Резюме: Учебные задания являются одной из важных и значимых составляющих образовательного процесса. Они помогают повторить полученную учебную информацию, закрепить полученные знания, контролировать учебную деятельность учащихся, диагностировать и оценивать владение теми или иными способностями. В современном образовании наряду с задачами, обеспечивающими доступ к учебной информации, стимулирующим учебную деятельность, оценивающим уровень усвоения учебного материала, требуется использовать творческие и креативные учебные задания. Ведь такого рода задания учат студентов мыслить свободно, критично, творчески и в то же время обладают компетенциями самостоятельного усвоения учебной информации. В статье говорится о дидактических значениях творческих и креативных учебных заданий в процессе преподавания дисциплины истории.

Ключевые понятия: обучение, учебный процесс, учебные задания, характеристика учебных заданий, творческие задания (творческие учебные задания), творческие задания (творческие учебные задания), дидактические возможности творческих и креативных учебных заданий.

**IN THE PROCESS OF TEACHING HISTORICAL SCIENCES
THE IMPORTANCE OF USING CREATIVE AND CREATIVE TASKS**

Sattarov Kamoliddin Fazliddin o'g'li,
University of Business and Science, Teacher of the Department of Social Sciences.
E: mail. sattarovkamoliddin@gmail.com

Abstract: Educational tasks are one of the important and significant components of the educational process. They help to repeat received educational information, consolidate acquired knowledge, monitor students' educational activities, diagnose and evaluate the possession of

certain abilities. In modern education, along with tasks that provide access to educational information, stimulate learning activities, and assess the level of mastery of educational material, it is required to use creative and imaginative learning tasks. After all, this kind of assignments teach students to think freely, critically, creatively and at the same time have the competencies to independently assimilate educational information.

Key notions: *teaching, educational process, educational tasks, characteristics of educational tasks, creative tasks (creative educational tasks), creative tasks (creative educational tasks), didactic possibilities of creative and creative educational tasks.*

Kirish. Zamonaviy mehnat bozori ishlab chiqish hamda jamiyat iqtisodiyoti uchun so‘nggi bir necha yuz yilliklarda ahamiyatli bo‘lgan deyarli jismoniy, qisman intellektual rivojlanganlikni tavsiflovchi – texnika vositalarini boshqara oladigan ishchi kuchiga nisbatan ehtiyojmand emas. Zero, endilikda inson qo‘li kuchi bilan boshqariladigan texnika vositalari o‘z o‘rnini Smart-texnologiyalariga bo‘shatib bermoqda. YA’ni, bu kabi texnologiyalarning ish jarayoni inson omili tomonidan nazorat qilib turilmaydi. Tegishli raqamli dasturning o‘zi o‘nlab, hatto yuzlab ishchi kuchi tomonidan bajariladigan jarayonni amalga oshirmoqda.

SHu sababli inson kapitali (human capital), uni shakllantirishga nisbatan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. “Inson kapitali” (“human capital”) tushunchasi nazariy jihatdan “bir vaqtning o‘zida shaxs va jamiyatning bir nechta turli ehtiyojlarni qondirish imkoniyatiga ega” [14]; “mehnatning ishlab chiqarish ko‘rsatkichlarini hamda yaxlit holda korxona, mintaqa va davlatning iqtisodiy faoliyati samaradorligini oshirishni ta’minlovchi, o‘zida tegishli mehnatning sifat va miqdoriy tavsiflarini ifodalovchi bilim, malaka, kompetensiyalar jamlanmasi” [3, – c. 258]; “investitsiya kiritish orqali shaxs tomonidan mehnat jarayonida maqsadli foydalangan holda uning ishlab chiqarish va pul mablag‘larini ishlab topish layoqatini namoyon etuvchi salomatligi, bilim, malaka, qobiliyat, motivatsiyalari muayyan zahirasi” [4, – s. 6-7] ma’nolarini ifodalashga xizmat qiladi.

“Inson kapitali” tushunchasi XVIII asrdayoq shotlandiyalik iqtisodchi va faylasuf Adam Smit tomonidan yaratilgan “Xalqlar ega bo‘lgan boyliklarning xususiyatlari va manbalarining tadqiqi” (“An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations”) asarida ilk marta tilga olingan. Muallif asosiy iqtisodiy kapital faqat mehnat jihozlari va qurollari, daromadli qurilish va erdagina emas, balki “jamiyatning barcha aholisi va a’zolari tomonidan o‘zlashtirilgan hamda foydali sanalgan qobiliyat, imkoniyatlaridan ham tarkib topadi”. SHaxsning mehnatga layoqati nafaqat unga, shu bilan birga u mansub bo‘lgan jamiyatga ham tegishlidir. Adam Smitning fikriga ko‘ra, inson kapitalini “ishchining mehnat qilishga sarflanadigan vaqtni qisqartiradigan yoki uni engillashtiradigan mashinalar va ishlab chiqarish qurollari kabi xarajatni taqozo qiladigan, ammo ushbu xarajatlarning foyda bo‘lib kelishini ta’minlaydigan epchilligi va malakalari” [9] sifatida e’tirof etish maqsadga muvofiq sanaladi.

1928 yildan boshlab, inson kapitaliga bir necha barobar ko‘paytiriladigan investitsiya sifatida qarala boshlandi. Bu haqida iqtisodchi Artur Sesil Piguning “Davlatning pul mablag‘larini tadqiq qilish” nomli asarida qayd etib o‘tadi. XX

asrning 50 yillaridan keyin inson kapitaliga nisbatan yangicha qarash shakllandi. Ushbu qarash asoschilaridan biri – Nobel mukofotining laureati Geri Bekkerga ko‘ra, mutaxassisning yaxshi ish o‘rniga egaligi uning o‘z inson kapitali investitsiya qilgani, ya’ni, bilim olish, malaka o‘rttirish uchun sarflangan summaning “qaytish” darajasi bilan belgilanadi. Yana bir Nobel mukofotining laureati Teodor SHuls “bilim olish va malaka o‘rttirishga sarflangan investitsiyani jamiyat iqtisodiy taraqqiyotini belgilovchi muhim omil” [9] deya e’tirof qiladi.

Biroq, zamonaviy til iste’molida bu tushuncha inson kapitalining muhim va qimmatbaho tarkibiy qismi – muammoning echimini topishda kreativ g‘oya, innovatsion yondashuv, nostandart qarorni qabul qiladigan yuqori intellektni anglatadi. Inson kapitali o‘zida shaxsning quyidagi resurslarini qamrab oladi: bilim, ijodiy va intellektual qobiliyat (imkoniyat), ma’naviy qadriyatlar; shaxsiy sifatlar, ko‘nikma va malakalar, mehnatni tashkil qilish madaniyati [13].

Muammoning qo‘yilishi. Zamonaviy mehnat bozorining mavjud ehtiyoji o‘zida ana shunday intellektni namoyon etadigan mutaxassislarga ega bo‘lishdir. SHu bois jamiyat uzluksiz ta’lim tizimi oldiga uning barcha bosqichlarida mustaqil, erkin, tanqidiy, ijodiy va kreativ fikrlash qobiliyatiga ega shaxs – bo‘lajak mutaxassisni tarbiyalash vazifasini qo‘ymoqda.

Talabalar tomonidan o‘quv materiali mazmunini qay darajada o‘zlashtirilganligini belgilovchi muhim didaktik omil – o‘quv topshiriqlari sanaladi. O‘quv axborotining mohiyatini bevosita ifodalovchi o‘quv topshiriqlari “yoki o‘quv materiali mazmunini o‘z ichiga oladi yoki kerakli bilimni o‘zlashtirish manbasini ko‘rsatadi” [10, – s. 114]. Umumiy o‘rta ta’lim maktablari, o‘rta maxsus ta’lim muassasalarida turli fanlar bo‘yicha o‘quv topshiriqlaridan har bir darsda muntazam foydalaniladi. Oliy ta’lim muassasalari (OTM)da esa o‘quv topshiriqlarining bajarilishi o‘quv rejasida ko‘rsatilgan tartibda, ya’ni, seminar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarida yo‘lga qo‘yiladi. Nazariy mashg‘ulot (ma’ruza)lar jarayonida talabalar faol ravishda o‘quv topshiriqlarini bajarishga jalb qilinmaydi. Talabalarning diqqatini o‘quv jarayoniga tortish, ularda bir qadar faollikni oshirish maqsadida mini-topshiriqlar – qisqa muddatda bajarilib, katta hajmli o‘quv axborotiga ega bo‘lish talab qilinmaydigan topshiriqlardan foydalaniladi.

Mazmuni va hajmiga ko‘ra turli shakllarda bo‘lgan o‘quv topshiriqlari ta’lim jarayonining ajralmas qismi hamda uni faollashtiruvchi muhim vosita sanalib, odatda, talabalar tomonidan pedagogning ko‘rsamasiga muvofiq bajariladi [5].

A.I.Uman, M.A.Fedorovanning ko‘rsatishlaricha, o‘quv topshiriqlari bir necha guruhga ajratiladi. Ular (1-jadval):

1-jadval. O‘quv topshiriqlarining tasnifi

№	Tasnifi	Ularning turlari
1	2	3
1.	O‘quv axborotiga ega bo‘lishni ta’minlovchi topshiriqlar	1) bevosita o‘quv axborotini ifodalovchi topshiriqlari; 2) ta’lim oluvchilarni o‘quv materiali bilan ishlashga undovchi topshiriqlar; a) nazorat xarakteriga ega topshiriqlar; b) matn bilan ishlashga oid topshiriqlar;

		v) ko'nikma va malakalarni shakllantiruvchi topshiriqlar
1	2	3
2.	O'quv faoliyatini rag'batlantiruvchi topshiriqlar	1) o'quv topshig'ini mustaqil bajarish jarayonida bilishga bo'lgan qiziqishni uyg'otuvchi topshiriqlar; 2) o'quv faoliyatini mustaqil tashkil etishga undovchi topshiriqlar; 3) o'quv faoliyatini rag'batlantiruvchi topshiriqlar
3.	O'quv materialini o'zlashtirganlik darajasini baholovchi topshiriqlar	1) o'zlashtirilgan bilimni yodga olishni taqozo qiluvchi topshiriqlar; 2) o'zlashtirilgan bilimlarni qayta tiklovchi – ko'p variantli topshiriqlar; 3) ijodiy topshiriqlar

Qanday turda bo'lishidan qat'iy nazar umumiy holda o'quv topshiriqlarini bajarishda quyidagi harakatlar bosqichma-bosqich bajariladi: ta'limiy material bilan birlamchi tanishish (o'rganilayotgan ob'ektning ustidan kuzatish; darslik yoki qo'shimcha manbalar bilan ishlash; qo'shimcha manbalardan ihtiboslar olish; jadval yoki grafiklar (turli rasm, tasvir, sxema, xarita, diagramma va boshqa ko'rinishdagi grafik)ni tuzish); qoida, qonun, qonuniyatlar, tushunchalar shaklida yangi bilimlarni o'zlashtirish (o'qilgan badiiy asar bo'yicha mantiqiy reja tuzish; dalillar va hodisalarni o'zaro qiyoslash; qo'yilgan savolga javob topish va hokazolar); ko'nikma va malakalarni shakllantirish (mashqlarni bajarish; o'lchash va hisoblash; masalalarni echish, bayon yoki insho yozish); o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash (takrorlash, muhim qoida, qonun va qonuniyatlarni yodlash; o'zlashtirilgan bilimlarni muayyan tizimga solish va boshqalar) [5].

Axborot ko'lamini nihoyatda keng, axborot uzatuvchi manbalar sonining tobora ko'payib borayotgani o'quv jarayonida ulardan foydalanish orqali talabalarda o'quv materialini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishni oshirish imkoniyatlaridan foydalanish zarurligini ko'rsatmoqda. Bu esa yuqorida keltirilgan tasnifni yangi turdagi o'quv topshiriqlari bilan boyitishni talab qiladi. Ta'lim jarayonini tashkil etishning zamonaviy imkoniyatlarini inobatga olgan holda yuqoridagi tasnifni qo'shimcha axborotlarni o'zlashtirishga imkon beruvchi, shuningdek, kichik tadqiqotlar hamda kreativ loyihalarga asoslangan topshiriqlar kabi turlar bilan boyitishni lozim deb topdik. Bu turdagi topshiriq o'z ichiga quyidagi topshiriqlarni oladi (2-jadval):

2-jadval. O'quv topshiriqlarining tasnifi (qo'shimcha)

№	Tasnifi	Ularning turlari
1	2	3
1.	Qo'shimcha axborotlarni o'zlashtirishni taqozo qiluvchi topshiriqlar	1) turli manbalar (bosma adabiyotlar, Internet saytlari)dan qo'shimcha axborotni izlashni taqozo qiluvchi topshiriqlar; 2) olingan qo'shimcha axborotlarni jamlash va tizimlashtirishni taqozo qiluvchi topshiriqlar; 3) tizimlashtirilgan qo'shimcha axborotlarni taqdim qilishni taqozo etuvchi topshiriqlar
1	2	3
2.	Muammoli vaziyatlarni hal	1) o'quv keyslari; 2) ijodiy keyslar;

	qilishga oid topshiriqlar	3) amaliy keyslar
3.	Kreativ loyihalarga asoslangan topshiriqlar	1) echimni vizual (jadval, rasm, tasvir, sxema, model shakllarida) ifodalashni taqozo qiluvchi topshiriqlar; 2) innovatsion g'oyalarni ilgari surishni taqozo qiluvchi topshiriqlar; 3) kreativ loyihalarni tayyorlashni taqozo etuvchi topshiriqlar

M.V.Korotkovaning e'tirofiga ko'ra, ta'limda foydalaniladigan ijodiy topshiriqlar (ijodiy o'quv topshiriqlari) – ta'lim oluvchilarni “hali o'zlashtirilmagan usullar yordamida yangi axborotlarni izlashga undovchi, shu bilan birga yangi o'zlashtirilgan axborot, vizual, matnli va boshqa xarakterdagi ma'lumotlarni mazkur harakatning mahsuli” [6, - s. 10] sifatida taqdim etishga imkon yaratadigan o'quv topshiriqlari hisoblanadi. Bu turdagi o'quv topshiriqlari maqsadni, mazmunni, faoliyatni va natijani ifodalovchi tarkibiy qismlar [2, - s. 67]dan tarkib topadi.

Tadqiqot uslubi. Tadqiqot olib borishda umumilmiy metod va usullaridan: kuzatish, qiyoslash, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, eksperimental natijalarni o'rganish, umumlashtirish, yangi pedagogik texnologiya, axborot-kommunikatsiya, interfaol metodlar, ta'lim modeli, ta'lim, kreativlik, kreativ pedagog, ijodkorlik, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol ta'lim texnologiyalari va boshqalardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari. Haqli ravishda e'tirof etib o'tish joiz, respublika OTMda foydalaniladigan o'quv topshiriqlari pedagog tomonidan uzatilgan yoki o'quv adabiyotlaridan o'zlashtirilgan bilimlarni sinxron shaklda (qanday qabul qilgan bo'lsa shundayligicha) bayon qilishdan iborat. SHu sababli ko'p holatlarda o'quv topshiriqlari ta'lim oluvchilarda fanni, muayyan mavzuni o'zlashtirishga nisbatan qiziqish uyg'ota olmadi, aksincha, qiziqishni pasaytirdi; o'quv faolligi yuzaga kelmadi; ularni bajarish majburiylik kasb etdi; ko'p o'tmay, yodda saqlangan o'quv axborotlar unutildi.

Ta'lim jarayoniga nostandart, innovatsion yondashish o'quv topshiriqlarini ham xarakter jihatdan yangilash zarurligini ko'rsatdi. Endilikda gumanitar fanlar, ayniqsa, tarix fanlarini o'qitishda jarayonlarning xronologik bayon qilinishidan voz kechgan holda ularning yuz berish sabablari va omillarini o'rganish, turli voqeliklar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni izlash, jarayonni “teskari holatda o'rganish”, ya'ni, “agar bunday bo'lmaganda voqealar rivoji qanday kechgan bo'lar edi”, “tasavvur qiling: ... dan iborat hodisa (voqea) ro'y bermadi, u holda nima bo'lar edi?” shaklida bahs-munozarani tashkil qilish, hodisa (voqea)ning ijtimoiy ahamiyatini oshirgan yoki pasaytirgan omillarni aniqlashni taqozo etadigan o'quv topshiriqlarini shakllantirish zarur. Zero, shundagina ta'lim oluvchilarda erkin, mantiqiy, ijodiy va kreativ fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

E.N.Abdulaev tarix fanlarini o'qitishda ijodiy topshiriqlardan foydalanishning ahamiyatini quyidagilar bilan belgilaydi: birinchidan, ta'lim oluvchilar o'quv kursining asosiy mazmuini yaxshi o'zlashtiradi, ikkinchidan, ularda tarixiy vaziyatlarni tahlil qilish malakasi shakllanadi [1, – s. 15].

OTMda tarix fanlarini o'qitishda nafaqat ijodiy, balki kreativ

xarakterdagi o'quv topshiriqlaridan ham foydalanish talabalarda tarixiy jarayonlarning mazmunini tahliliy, tanqidiy o'rganish, ular yuzasidan shaxsiy xulosalarni bayon qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Kreativ o'quv topshiriqlari to'g'risida so'z yuritishdan avval "kreativlik" va "kreativ fikrlash" tushunchalarining mohiyatidan xabardor bo'lish talab qilinadi.

Manbalarda "kreativlik" (lot., ing. "create" – yaratish, "creative" – yaratuvchi, ijodkor) tushunchasi shunday ta'riflanadi: o'z qiymatiga ega original g'oyalar majmui (Ken Robinson); shaxsning muayyan yangilikni aks ettiradigan hamda ma'lum amaliy qiymatga ega bo'lgan harakati (Xorvard Gardner); muayyan soha bo'yicha o'zlashtirilgan puxta bilimlar bilan birga yuqori darajada noodatiy ko'nikmalarga ham ega bo'lish (Tereza Emebayl) [16, - p. 6-7]; yangi va foydali biror bir narsaning yaratilishiga hissa qo'shadigan fenomen; shaxsning standart g'oya, qoida va qolip (andoza)dan chetlanish malakasi [7]; bir muammo yoki masala yuzasidan ko'plab echimlarni taqozo etib, qolipga tushirilgan, zerikarli fikrlashdan farqli ravishda buyum, voqea, hodisa va jarayonlar mohiyatini o'ziga xos, o'zgacha tarzda anglash iqtidori (Devid Veksler) [8]; individning amaliy jihatdan yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorligini tavsiflovchi qobiliyati [11, – 9-b.].

D.V.Ushakovning fikriga ko'ra, shaxsda kreativlik qobiliyatining shakllanishi (rivojlanishi)ga katta yoshli kishilar tomonidan ta'qiq va talablarning kam qo'yilishi, shaxsga hissiy jihatdan o'zini namoyon qilishga hamda o'z-o'zini ijobiy baholashga imkon berilishi, ana shunga qaratilgan harakatning rag'batlantirilishi kabi psixologik omillar [12, – s. 264] katta ta'sir ko'rsatadi.

Ayni o'rinda shuni alohida ta'kidlab o'tish joiz, ijodiy faoliyat orqali biror bir mahsulot – ijod namunasi, masalan, surat, she'r, badiiy asar, askiya, maishiy turmushda ishlatiladigan buyumlar yaratilsa, faoliyatni tashkil qilishga kreativ yondashish asosida ma'lum muammoga birgina emas, bir necha echim topilib, ularni tahlil qilish orqali eng samarali, amaliy qiymat, ta'lim ahamiyatiga ega bo'lgan echim tanlanadi. Kreativ o'quv topshiriqlari talabalardan qandaydir ijod namunasini yaratishni talab qilmaydi.

Ta'lim, xususan, tarix ta'lim jarayonida foydalaniladi ijodiy va kreativ o'quv topshiriqlarini bir-biridan qaysi jihatlariga ko'ra farqlash mumkin? Ularni farqlashda, yuqorida aytib o'tilganidek, talabalarning o'quv faoliyatini tashkil qilishdan ko'zlangan maqsad aniq belgilab olinishi zarur.

Agarda, talabalar tomonidan o'quv faoliyatini tashkil etish orqali biror-bir ta'limiy xarakterdagi ijodiy mahsulotga ega bo'lish, masalan, tegishli o'quv axboroti asosida loyiha, model, sxema, jadval, tasvir, diagramma, gistogramma, krossvord, anagramma va boshqalarning yaratilishi nazarda tutilgan bo'lsa, u holda o'quv jarayonida ijodiy xarakterdagi topshiriqlardan foydalanilayotgani ayon bo'ladi.

Bordi-yu, talabalar tomonidan o'quv faoliyatini tashkil etish orqali o'rganilayotgan, tahlil qilinayotgan muammoning echimini, bir emas bir nechta echimni topish zarur bo'lsa, u holda o'quv jarayonida kreativ xarakterga ega o'quv topshirig'idan foydalanilmoqda.

Kreativ fikrlash – innovatsion (yangi, novator, o‘ziga xos, nostandart, noodatiy va hokazo) va samarali (amaliy, natijaviy, tejamli, maqbul va hokazo) echimlarni topish, yangi bilimlarni egallash, tasavvurni ta’sirchan ifodalashga qaratilgan g‘oyalarni ishlab chiqish, baholash va takomillashtirish jarayonida samarali ishtirok etish qobiliyatidir.

SHaxsning kreativ fikrlash qobiliyatini baholashda turli g‘oyalarni ishlab chiqish, kreativ g‘oyalarni ishlab chiqish hamda g‘oyalarni baholash va takomillashtirish kompetentligiga e’tibor qaratiladi. CHunonchi, PISA xalqaro dasturi bo‘yicha olib borilgan tadqiqotda o‘quvchining ta’limiy yutuqlarini baholash mezonlaridan biri sifatida uning kreativ fikrlash qobiliyatiga egaligi o‘rganiladi. Ushbu mezonga ko‘ra o‘quvining ilmiy yoki ijtimoiy muammolarni hal qila olishi, taklif qilinayotgan g‘oyalarning samarali echim, amaliy yutuqlarni kafolatlovchi imkoniyatga egaligi, o‘z g‘oyalarini yozma yoki vizual ifodalay bilishi, uning kreativlik qobiliyatiga egaligi va uning muayyan darajasi [8]ni yoritadi.

Evropa Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti tomonidan “kreativ fikrlash” tushunchasi shunday ta’riflanadi: kreativ fikrlash –tasodifiy g‘oyalarni ilgari surish emas, balki murakkab sharoitlarda, yanada yaxshi natijaga erishishga imkon beradigan bilim va tajribadan samarali foydalana olishni ifodalovchi malaka [8]. Ayni o‘rinda shuni aytib o‘tish kerakki, bizning nazarimizda, nufuzli tashkilot tomonidan “kreativ fikrlash” tushunchasiga berilgan izohda xatolik mavjud. Binobarin, qanday bo‘lishidan qat’iy nazar (mustaqil fikrlash, erkin fikrlash, tanqidiy fikrlash, ijodiy fikrlash va hokazo bo‘lishi ahamiyatsiz) “fikrlash” atamasi fe’l, ya’ni harakat yoki uning borish jarayonini ifodalaydi. Evropa Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti kreativ fikrlashni sifat, xususiyat (malaka) shaklida ifodalagan. Fikrimizning to‘g‘riligini isbotlash uchun “fikrlash” tushunchasining mohiyati bilan tanishish talab qilinadi.

“O‘zbek tilining izohli lug‘ati”da “fikrlamoq” (“fikrlash”) atamasi shunday ta’riflanadi: biror kimsa, narsa yoki hodisa, jarayon haqida muayyan bir xulosaga kelish maqsadida mulohaza yuritish, o‘ylash” [15, s – 245-b.]. Xuddi shu izohga tayangan holda “kreativ fikrlash” tushunchasini lug‘aviy jihatdan quyidagicha sharhlash mumkin: muayyan masala yoki muammo yuzasidan ko‘plab o‘ziga xos echimlarni topishga qaratilgan fikrlash (mulohaza yuritish) jarayoni.

Mavzuga oid adabiyotlar bilan tanishish, ularda ilgari surilgan g‘oyalarni tahlil qilish natijasida OTMda tarix fanlarini o‘qitishda kreativ xarakterdagi o‘quv topshiriqlaridan foydalanishda to‘rtta maqsad ko‘zlanishiga ishonch hosil qilindi: birinchidan, talabalarni tarixiy jarayonlar mohiyatini tahliliy o‘rganishga yo‘naltirish; ikkinchidan, ularda tarixiy jarayon, voqea, hodisa yoki tarixiy shaxslarning mavjud vaziyatni rivojlantirishga ta’siriga oid muammoli vaziyatlar yuzasidan ko‘plab o‘ziga xos echimlarni ilgari surish kompetensiyalarini rivojlantirish; uchinchidan, talabalarning kreativ fikrlash qobiliyatlariga egaliklarini tashxislash; to‘rtinchidan, ular tomonidan tegishli mavzuning puxta o‘zlashtirilganlik holatini baholash.

Xulosa. Demak, zamonaviy oliy ta'lim talabalarni tayyor bilimlarni o'zlashtirishga emas, balki mustaqil ravishda zarur bilimlarni izlashga, to'plangan o'quv axborotlari asosida erkin, tanqidiy, ijodiy va kreativ fikrlashga o'rgatishi zarur. Mazkur talabning ijobiy hal qilinishida ta'lim jarayonida ijodiy va kreativ o'quv topshiriqlardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Ijodiy va kreativ xarakterdagi o'quv topshiriqlarining didaktik imkoniyati talabalarda muammo yuzasidan nostandart fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishga yordam beradi. Mashg'ulotlarida ijodiy va kreativ xarakterdagi o'quv topshiriqlarining izchil, uzluksiz, samarali va maqsadli foydalanish natijasida talabalarining o'quv faolligi oshadi; ular tomonidan o'quv axboroti asosida ta'limiy xarakterdagi ijodiy mahsulot (jadval, sxema, model, loyiha, diagramma, gistogramma, anagramma, tasvir va hokazo ko'rinishidagi ijod mahsuli)ning yaratilishiga erishiladi; o'rganilayotgan muammo yuzasidan ko'plab qiziqarli, o'ziga xos (original) echimlar ilgari suriladi. SHu sababli OTMda tarix fanlarini o'qitishda ham ijodiy va kreativ xarakterdagi o'quv topshiriqlaridan ta'limiy maqsadlarda foydalanishga alohida e'tibor qaratish talab qilinadi. Ushbu talabning bajarilishi har bir mavzu bo'yicha ijodiy va kreativ xarakterdagi o'quv topshiriqlari bazasini shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Abdulaev E.N. Algoritmizatsiya uchebnoy deyatelnosti pri provedenii tvorcheskix zadaniy // J. Prepodavanie istorii v shkole. – M.: 2015. - № 3. – S. 15.
2. Belkin A.S. Основы возрастной педагогики / Учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. завед. – М.: Академия, 2000. – S. 67.
3. Golikova G.V., Golikova N.V. Metodologiya issledovaniya strategii upravleniya organizatsiei na osnove vosproizvodstva investitsionnogo kapitala i rosta individualnogo blagosostoyaniya // J. Vestnik Voronejskogo gosudarstvennogo texnicheskogo universiteta. – Voronej: 2009. T. 5. - №12. – S. 257-259.
4. Dobrynin A.N., Dyatlov S.A. CHelovecheskiy kapital v tranzitivnoy ekonomike: formirovanie, otsenka, effektivnost ispolzovaniya. – SPb.: "Nauka", 1999. – S. 6-7.
5. Zadaniya uchebnye // <http://ponjatija.ru/taxonomy/term/5521>.
6. Korotkova M. V. Metodika proektirovaniya, razrabotki i ispolzovaniya tvorcheskix zadaniy po istorii // J. Prepodavanie istorii v shkole. – M.: 2015. - № 3. – S. 10.
7. Kreativnost // <https://ru.wikipedia.org/wiki/Kreativnost>.
8. Kreativ fikrlash – bu... // <https://soglom.uz/archives/15316>.
9. Самые селные экономический ресурс // <https://econs.online/articles/ekonomika/samyy-tsenny-ekonomicheskiy-resurs>.
10. Uman A.I., Fedorova M.A. Uchebnoe zadanie kak sredstvo formirovaniya uchebnoy samostoyatelnoy deyatelnosti // J. Problemy sovremennogo obrazovaniya. – 2017. - № 2. – S. 114.
11. Usmonboeva M., Ehsonova F. Kreativ pedagogika / O'quv qo'llanma.– T.: "Navro'z" nashriyoti, 2020. – 9-b.

12. Ushakov D.V. Intellekt: strukturnodinamicheskaya teoriya. – M.: Izd-vo “Institut psixologii RAN”, 2003. – 264 s.
13. CHelovecheskiy kapital: klyuch k uspeshnomu razvitiyu biznesa // <https://vc.ru/s/1616248-human-capital/641360-chelovecheskiy-kapital-klyuch-k-uspeshnomu-razvitiyu-biznesa>.
14. CHelovecheskiy kapital // [https:// ru.wikipedia.org/wiki/ CHelovecheskiy_kapital](https://ru.wikipedia.org/wiki/CHelovecheskiy_kapital).
15. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. Tartibot – SHukr / 5 jildli. To‘rtinchi jild. – T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2008. – 345-b.
16. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem soving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – p. 4-6.